

УДК 342.9:343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.15>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ: СУЧАСНИЙ ВИМІР ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ

Козачук Д.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-3700-0341*

Панфілов О.Є.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0003-1736-1649*

Козачук Д.А., Панфілов О.Є. Адміністративна відповідальність у системі адміністративно-правових заходів впливу: сучасний вимір та європейські орієнтири.

У статті здійснено комплексне дослідження адміністративної відповідальності як складової системи адміністративно-правових заходів впливу в умовах оновлення доктрини публічного управління та євроінтеграційного курсу України. З'ясовано, що традиційна карально-репресивна модель адміністративної відповідальності вичерпала свій регулятивний потенціал і потребує доктринального переосмислення з урахуванням принципів належного врядування, пропорційності та гуманізму.

Визначено місце адміністративної відповідальності серед інших адміністративно-правових засобів впливу, розкрито її функціональну взаємодію з переконанням, стимулюванням і превенцією. Така взаємодія формує цілісну систему адміністративно-правових заходів впливу, у межах якої кожен із цих елементів виконує власну роль, але не діє ізольовано. Проаналізовано класичний і нелінійний формат взаємодії. Класичний тип взаємодії визначається посиленням публічно-владного тиску, послідовною зміною засобів впливу, за якої адміністративна відповідальність завершує цю систему, проте здатна інтегрувати у собі елементи переконання, превенції та стимулювання. Нелінійний тип взаємозв'язку характеризується взаємопроникненням засобів впливу і не обмежується реакцією на правопорушення. У результаті адміністративна відповідальність може розглядатися як інтегративний інструмент управлінського впливу, що поєднує правове реагування з виховним і превентивним змістом.

Особливу увагу приділено аналізу тенденцій європейської доктрини адміністративного права, зокрема практиці Європейського суду з прав людини, яка визначила критерії допустимого адміністративного втручання та поширення процесуальних гарантій на окремі види адміністративних санкцій. Здійснено порівняльно-правовий аналіз європейської та української моделей адміністративної відповідальності, виявлено напрямки їх зближення. Визначено, що проєкт нового Кодексу України про адміністративні проступки закріплює гуманістичну парадигму адміністративної відповідальності, зорієнтовану на пропорційність, індивідуалізацію та захист прав особи.

Зроблено висновок, що оновлення інституту адміністративної відповідальності має здійснюватися не як технічна кодифікація, а як концептуальна реформа, спрямована на формування нової моделі правового впливу в публічному управлінні, що поєднує ефективність держави та пріоритет прав людини.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративно-правові заходи впливу, належне врядування, примус, пропорційність, гуманізація, європейські стандарти.

Kozachuk D.A., Panfilov O.Ye. Administrative liability in the system of administrative and legal measures of influence: contemporary dimension and european guidelines.

The article presents a comprehensive study of administrative liability as a component of the system of administrative and legal measures of influence in the context of the renewal of the doctrine of public administration and Ukraine's European integration course. It is found that the traditional punitive and repressive model of administrative liability has exhausted its regulatory potential and requires doctrinal reconsideration in light of the principles of good governance, proportionality, and humanism.

The place of administrative liability among other administrative and legal instruments of influence has been determined, and its functional interaction with persuasion, encouragement, and prevention has been revealed. Such interaction forms an integrated system of administrative and legal measures in which each element performs its own function but does not operate in isolation. Both the classical and non-linear formats of interaction are analyzed. The classical type is characterized by the strengthening of public authority and the sequential application of means of influence, where administrative liability concludes this system yet integrates elements of persuasion, prevention, and encouragement. The non-linear type of relationship is marked by the interpenetration of means of influence and is not limited to a reactive response to an offence. As a result, administrative liability can be regarded as an integrative instrument of managerial influence that combines legal response with educational and preventive content.

Special attention is paid to the analysis of trends in the European doctrine of administrative law, particularly the case law of the European Court of Human Rights, which defined the criteria for permissible administrative intervention and the extension of procedural guarantees to certain types of administrative sanctions. A comparative legal analysis of the European and Ukrainian models of administrative liability has been conducted, identifying the main directions of their convergence. It is determined that the draft of the new Code of Ukraine on Administrative Offences establishes a humanistic paradigm of administrative liability focused on proportionality, individualization, and the protection of human rights.

It is concluded that the renewal of the institute of administrative liability should not be implemented as a technical codification but as a conceptual reform aimed at forming a new model of legal influence in public administration that combines the efficiency of the state with the priority of human rights.

Key words: administrative liability, administrative and legal measures of influence, good governance, coercion, proportionality, humanization, European standards.

Постановка проблеми. Адміністративна відповідальність належить до фундаментальних інститутів публічного права, однак упродовж останніх десятиліть вона зазнає глибокої трансформації, спричиненої зміною парадигми публічного управління. Сучасні соціально-правові процеси, зокрема цифровізація публічного сектору, децентралізація, зростання ролі превентивних і регулятивних інструментів, поставили перед правовою наукою завдання переосмислити місце й функції адміністративної відповідальності у системі адміністративно-правових заходів впливу. Попередня концепція, у якій домінував карально-репресивний підхід, більше не відповідає потребам правової держави та стандартам належного врядування, орієнтованим на права людини, пропорційність та ефективність управління.

Особливого значення набуває європейський контекст, у межах якого адміністративна відповідальність трактується як інструмент забезпечення ефективності публічного адміністрування. Практика Європейського суду з прав людини та сучасні доктрини права ЄС формують чіткі критерії законності, пропорційності та гуманізму адміністративних санкцій, що потребує їх адаптації до національної правової системи.

Оновлення підходів до адміністративної відповідальності вимагає комплексного дослідження її місця у системі адміністративно-правових заходів впливу, з'ясування взаємозв'язків із переконанням, стимулюванням і превенцією, а також аналізу тенденцій гармонізації національного деліктного права з європейським правовим простором.

Метою цього дослідження є всебічне теоретичне та порівняльно-правове осмислення адміністративної відповідальності як складової системи адміністративно-правових заходів впливу в умовах трансформації публічного управління та європейської інтеграції України. У межах поставленої мети передбачено: визначити концептуальні засади сучасного розуміння адміністративної відповідальності, зокрема її співвідношення з іншими видами адміністративно-правових засобів впливу; проаналізувати тенденції гуманізації, індивідуалізації та пропорційності адміністратив-

них санкцій у праві України та країнах Європейського Союзу; дослідити основні напрями європейського впливу на реформування національного адміністративного деліктного законодавства, зокрема у контексті положень проєкту нового Кодексу України про адміністративні проступки.

Стан опрацювання проблематики. Парадоксальність сучасного етапу розвитку інституту адміністративної відповідальності полягає у тому, що активізації правотворчої діяльності не завдала вітчутного імпульсу його науковому опрацюванню. Традиційна модель адміністративної відповідальності, сформована під впливом реперсивної парадигми, не відповідає сучасним засадам публічного управління, але, за останні роки мали місце лише поодинокі публікації вітчизняних фахівців, які формують її загальні засади і принципи. Фрагментарність підходу не дозволяє сформувати узагальнену доктрину, що відображала б інтегративну природу адміністративної відповідальності та її взаємозв'язок з іншими правовими засобами – переконанням, стимулюванням і превенцією. Лише поодинокі праці, зокрема В. Галунька, Н. Добрянської, Н. Зубашевського. О. Когут спрямовані на проблематику її модернізації та визначають напрями, що можуть стати підґрунтям для формування нового концепту адміністративної відповідальності, узгодженого зі стандартами *good governance* і верховенства права.

За таких умов особливого значення набуває звернення до сучасних європейських тенденцій розвитку цього інституту, представлених у працях П. Коломо, З. Госс, а також рекомендації Ради Європи та Європейської комісії. Саме ці ідеї стали методологічною основою для даного дослідження, спрямованого на визначення шляхів формування оновленої української концепції адміністративної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Процес доктринального оновлення адміністративної відповідальності має відбуватися у контексті зміненої парадигми публічного управління, зокрема, в межах ширшої системи адміністративно-правових заходів впливу, яка забезпечує реалізацію владно-управлінських рішень у публічному секторі. Така система є комплексом юридичних засобів, спрямованих на регулювання поведінки суб'єктів у сфері публічного управління шляхом поєднання переконання, стимулювання, превенції та примусу. Вона відображає методологічну єдність правових механізмів забезпечення публічних інтересів, і адміністративна відповідальність, беззаперечно, виступає її важливим структурним елементом [6, с. 15–18]. У цьому сенсі інститут адміністративної відповідальності доцільно розуміти як систему матеріальних і процесуальних норм адміністративного захисту, спрямованих на охорону суспільних відносин, урегульованих адміністративним правом і дотичними галузями (трудовим, фінансовим, екологічним тощо), що ще раз підтверджує його інтегрованість у загальну систему адміністративно-правових заходів впливу [5].

У роботах українських учених, що започаткували перехід до оновленого концепту адміністративного права, підкреслювалось, що адміністративна відповідальність є завершальною ланкою правового впливу, тобто настає тоді, коли інші, м'якші форми – переконання, заохочення чи попередження – не досягають мети забезпечення належної поведінки [1, с. 92–94]. У цьому сенсі вона є не лише реакцією держави на правопорушення, а й індикатором ефективності всієї системи адміністративно-правових засобів регулювання.

Згідно запропонованої О. Козаченком таксономії, всі заходи впливу доцільно розглядати крізь призму їх функціонального призначення: регулятивного, охоронного й виховного [12, с. 41–45]. Адміністративна відповідальність належить до охоронних заходів, але водночас має суттєвий виховний потенціал, оскільки формує у громадян мотивацію до правомірної поведінки. Ця подвійна природа дозволяє розглядати її не як «каральний залишок» державного примусу, а як кправлінський інструмент, зорієнтований на зміцнення правопорядку через відновлення довіри до влади.

У європейській доктрині простежується аналогічна тенденція – відокремлення адміністративної відповідальності від кримінально-правового поля й одночасне включення її до системи засобів «administrative enforcement». Згідно з висновками Р. Ібáñez Colomo, адміністративна санкція є формою регуляторного впливу, метою якої є не відплата, а корекція поведінки та забезпечення належного врядування [20, с. 140–143]. Це відповідає парадигмі *good governance*, у якій публічна влада застосовує примусові заходи лише як останній засіб для підтримання передбачуваності та стабільності адміністративних відносин.

Українська наукова думка також рухається в цьому напрямі: так, Л. Біла-Тіунова та Ю. Даниленко характеризують адміністративну відповідальність як інструмент забезпечення правової дисципліни у публічному управлінні, який не зводиться до репресивного впливу, а охоплює відновлення публічного інтересу, компенсацію шкоди й виховний ефект [2, с. 211–214]. Таке розу-

міння узгоджується з концепцією належного врядування, закріпленою в сучасному європейському адміністративному праві.

На теперішній час, відмінність адміністративної відповідальності від інших заходів впливу полягає у юридичному наслідку – виникненні особливих публічно-правових обов'язків особи, яка вчинила правопорушення. Якщо переконання і заохочення діють на рівні морально-психологічного впливу, а превентивні заходи – на рівні запобігання, то адміністративна відповідальність реалізує владно-примусовий потенціал держави. Однак, як слушно зазначає Н. Зубашевський, навіть у межах примусу її правова природа не тотожна кримінальній, оскільки зберігає адміністративно-управлінський характер і покликана не карати, а повертати суб'єкта в правове поле [7, с. 74].

Важливим є й те, що сучасні підходи до класифікації адміністративних заходів ґрунтуються на функціональній взаємодії, а не на ієрархії жорсткості. Заходи переконання, заохочення, превенції та відповідальності становлять взаємодоповнювану систему, де кожен тип впливу виконує власну роль у забезпеченні публічного інтересу [12, с. 47]. Таким чином, адміністративна відповідальність у системі адміністративно-правових заходів впливу набуває інтегративного змісту. Вона поєднує правове реагування з управлінськими завданнями забезпечення законності. Зміщення акцентів від покарання до корекції поведінки, від репресії до профілактики, свідчить про еволюцію української адміністративно-правової думки у напрямі європейських орієнтирів належного врядування та пропорційності правового впливу.

Адміністративна відповідальність у сучасній науковій парадигмі не може обмежуватися роллю карального механізму реагування на правопорушення. Її сутність поступово трансформується у напрямі інтеграції з управлінською функцією держави, що зумовлює появу якісно нового розуміння – адміністративна відповідальність як елемент системи належного врядування. Такий підхід означає, що юридичні наслідки правопорушення розглядаються не лише крізь призму покарання, а насамперед через здатність відновити порушений правопорядок, забезпечити баланс публічних і приватних інтересів та сформувати у суб'єкта мотивацію до правомірної поведінки [5, 20].

Новизна цієї позиції полягає у відмові від традиційного ієрархічного уявлення про заходи адміністративного примусу, де відповідальність посідала фінальне місце в ланцюгу примусового впливу. Сучасна адміністративістика розглядає її як інтегруючий механізм, що поєднує регулятивний, охоронний і виховний вплив, забезпечуючи цілісність системи адміністративно-правових засобів. У цьому контексті адміністративна відповідальність виконує функцію індикатора ефективності державного управління: чим вищий рівень правосвідомості, переконання і заохочення, тим меншою є потреба у застосуванні репресивних стягнень.

Отже, актуальність запропонованого підходу полягає у переосмисленні сутності адміністративної відповідальності як інструмента управління суспільними процесами, що поєднує юридичну реакцію на правопорушення із превентивними і коригуючими цілями публічної адміністрації. Саме така інтегративна концепція відповідає сучасним європейським орієнтирам *good governance* та відображає поступ українського адміністративного права від моделі «карального нагляду» до моделі «відповідальності через врядування» [7, 20].

Розуміння сутності адміністративної відповідальності вимагає з'ясування її ознак, цілей та функцій. Саме через ці характеристики виявляється місце цього інституту у системі засобів правового впливу держави на суспільні відносини. В умовах трансформації публічного управління та євроінтеграційного курсу України адміністративна відповідальність поступово втрачає виключно каральний зміст і набуває комплексного, регулятивно-виховного характеру. Така зміна акцентів зумовлена прагненням узгодити вітчизняні підходи з європейськими стандартами пропорційності, належного врядування та правової визначеності [6, с. 208–212; 8, с. 103].

Як зазначає В. Галунько, адміністративна відповідальність у демократичному суспільстві має розглядатися як механізм збереження соціальної рівноваги між владними повноваженнями держави та правами особи, а не лише як реакція на порушення [4, с. 223–225]. У цьому полягає її відмінність від кримінальної відповідальності, адже вона спрямована не на відплату, а на досягнення правового балансу.

Функціональний зміст адміністративної відповідальності розкриває її реальну роль у системі публічного управління. Традиційно розрізняють охоронну, превентивну, виховну, регулятивну та компенсаційну функції, кожна з яких має власне змістове навантаження. Охоронна функція

спрямована на забезпечення стабільності правопорядку та підтримання режиму законності у публічному управлінні [11, с. 90–91]. Превентивна функція має двоїстий характер: індивідуальний – запобігання повторному порушенню тією ж особою, і загальний – виявлення та усунення причин, що породжують адміністративні проступки [11, с. 91–93]. Завдяки цьому адміністративна відповідальність виконує роль інструмента правової профілактики. Виховна функція полягає у формуванні поваги до закону, правових цінностей та авторитету публічної влади. Її реалізація пов'язана із розвитком правосвідомості громадян і посадових осіб, а також із підвищенням рівня довіри до держави [7, с. 71]. Регулятивна функція проявляється у встановленні чітких меж правомірної поведінки та в узгодженні владних повноважень органів із правами суб'єктів. У такий спосіб адміністративна відповідальність забезпечує передбачуваність управлінських процесів і стабільність правового режиму [12, с. 120].

У межах сучасного підходу доцільно говорити про взаємозв'язок відповідальності з заохочувальними та стимулюючими заходами. Їх поєднання формує баланс між примусовими й мотиваційними засобами правового впливу, що є характерним для моделі належного врядування. Такий підхід підкреслює поступовий перехід від «каральної» парадигми до мотиваційно-управлінської, у межах якої головною метою стає формування передумов правомірної поведінки, а не лише реагування на її порушення [4, с. 40; 12, с. 47]. Більше того, характер такого взаємозв'язку доцільно розглядати не лише лінійно (як поступове посилення тиску), але й як взаємопроникнення: навіть при притягненні до відповідальності слід шукати способи застосування засобів позитивного стимулювання, наприклад, шляхом заохочення сумлінного виконання обов'язку несення відповідальності.

Розвиток інституту адміністративної відповідальності відбувається у руслі європейських тенденцій і вже сформованих стандартів правозастосування у сфері публічного управління. Європейська модель адміністративної відповідальності ґрунтується на ідеї балансу між ефективністю регуляторного впливу та гарантіями прав особи, що знайшло відображення у практиці Суду ЄС і Європейського суду з прав людини. Ця модель сформована під впливом практики ЄСПЛ і Суду ЄС, які поступово окреслили стандарти допустимого державного втручання у права особи [14, 17].

У більшості країн континентальної Європи адміністративна відповідальність функціонує у межах двошарової системи публічно-правових засобів впливу. Її перший рівень – це загальні адміністративні санкції, що застосовуються органами виконавчої влади для забезпечення дисципліни у сфері регуляторного контролю (Німеччина, Франція, Італія). Другий рівень охоплює так звані “квазікримінальні” санкції, які мають каральний ефект, але формально залишаються адміністративними. Так, у Німеччині *Ordnungswidrigkeitenrecht* регулює проступки, що не є злочинами, але тягнуть фінансові стягнення; у Франції *infractions administratives* розглядаються як форма превентивного впливу, а в Італії закон № 689/1981 закріпив принцип гуманізації санкцій – перевагу штрафів та можливість судового перегляду [15, с. 27–30].

Характерною рисою континентальної моделі є визнання за адміністративною відповідальністю самостійної юридичної природи. Вона не є підвидом кримінальної, а становить окрему форму публічно-правового впливу, що функціонує у власному процесуальному порядку. Саме цей підхід став основою для подальшої гармонізації права в межах Європейського Союзу.

Надзвичайно важливу роль у формуванні європейських підходів відіграла практика Європейського суду з прав людини. Починаючи зі справи *Engel and Others v. The Netherlands*, Суд визначив критерії, за якими адміністративне провадження може вважатися “кримінальним” у розумінні ст. 6 Конвенції: характер правопорушення, природа санкції та ступінь її суворості [16]. Ці так звані “критерії Енгеля” (*Engel criteria*) забезпечили можливість поширення процесуальних гарантій, притаманних кримінальному провадженню, на окремі види адміністративних стягнень. Подальший розвиток цієї практики відбувся у рішеннях *Grande Stevens and Others v. Italy* та низці рішень Суду ЄС, де наголошено на необхідності повного та ефективного судового контролю за адміністративними санкціями, що мають “каральний ефект”. У наслідок цього, європейська доктрина виробила критерії, які поєднують гарантії прав особи з вимогами ефективності публічного адміністрування [19]. Як відзначає Р. Госс, сучасна еволюція практики ЄСПЛ свідчить про тенденцію до «гнучкої криміналізації» адміністративних проваджень, тобто поширення кримінально-процесуальних гарантій на ті випадки, де санкції істотно впливають на становище особи [18, с. 72–74]. Такий підхід посилює правовий захист громадян, але водночас вимагає ретельного дотримання принципу пропорційності.

Концепція комплементарності адміністративної та кримінальної відповідальності переосмислюється європейськими дослідниками. Їх співвідношення визначається не за формою провадження, а за цілями та природою санкцій: адміністративна відповідальність покликана забезпечити регуляторну функцію публічного управління, тоді як кримінальна – має на меті захист основоположних суспільних цінностей. Ця ідея стала підґрунтям для формування принципу *ne bis in idem* (заборона подвійного покарання). ЄСПЛ у справі *A and B v. Norway* уточнив, що подвійне провадження можливе лише за умови його “тісного матеріального і часово-функціонального зв’язку”, тобто якщо адміністративна та кримінальна реакції утворюють єдиний комплексний механізм захисту публічних інтересів [13]. Цей підхід дозволив державам-членам ЄС зберегти адміністративні санкції поряд із кримінальними, не порушуючи конвенційних стандартів.

В Україні подібна логіка також поступово реалізується через зміни і доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема через розширення переліку правопорушень, що мають регуляторну та профілактичну спрямованість, і запровадження процедур, сумісних із європейськими гарантіями.

У європейських правових системах принцип пропорційності став базовим орієнтиром: держава має співвідносити мету впливу з тяжкістю стягнення. Пропорційність санкції є ключовою умовою легітимності будь-якого адміністративного втручання у права особи [15, р. 128]. Відповідно до позиції Європейської комісії у *Rule of Law Report 2025*, гуманізація адміністративних санкцій є одним із критеріїв оцінювання якості врядування в державах-членах ЄС. Вона передбачає не лише зменшення надмірного тиску на суб’єктів господарювання, а й запровадження механізмів альтернативних санкцій, орієнтованих на виправлення порушення – наприклад, угод про добровільне усунення наслідків або компенсацію збитків [17].

Проект Кодексу закріплює гуманістичну парадигму адміністративної відповідальності, у центрі якої – захист прав людини та забезпечення справедливості правозастосування. Уже в розділі I «Загальні положення» закріплено принципи законності, справедливості, пропорційності, гуманізму та індивідуалізації стягнення, заборону подвійного притягнення до відповідальності (*ne bis in idem*), презумпцію невинуватості та обов’язок доведення вини органом публічної адміністрації [9]. Така системність у формулюванні основоположних принципів є прямим відображенням європейських стандартів належного врядування й практики ЄСПЛ у справах *Engel and Others v. The Netherlands* та *A and B v. Norway* [13, 16].

Крім того, проект містить положення, що спрямовані на забезпечення пропорційності та індивідуалізації адміністративного впливу. У ст.ст. 55–58 встановлено критерії призначення стягнення – характер проступку, ступінь вини, повторність, пом’якшувальні та обтяжувальні обставини. Таким чином формується механізм справедливого балансу між тяжкістю діяння і мірою адміністративного примусу [9].

Значною новацією є врахування цифрової трансформації публічного управління. У розділі XVIII «Правопорушення у сфері використання публічних електронних реєстрів та інформаційних систем» (ст.ст. 310–315) передбачено відповідальність за неправомірне втручання, несвоєчасне внесення або спотворення даних у державних реєстрах, а також за створення перешкод їх функціонуванню [9]. Це положення відповідає підходу ЄС до управління даними і засвідчує формування в Україні моделі цифрового врядування, де належне адміністрування інформації стає предметом адміністративно-правової охорони.

Позитивною ознакою є гуманізація системи стягнень. Розділ X проекту передбачає альтернативні санкції вигляді попередження, громадських робіт, заборони займати певні посади, обов’язку усунути наслідки правопорушення (ст.ст. 120–126). Вони реалізують концепцію «розумних санкцій», що відповідає підходу Ради Європи до пропорційного й виховного характеру адміністративного примусу [9, 14]. Крім того, в низці статей (ст. 413, 420, 503) передбачено економічні або оборотні штрафи, розмір яких визначається у відсотках від доходу чи обороту підприємства. Такий підхід узгоджується з європейською практикою «відчутності» санкцій, що застосовується у праві конкуренції та фінансового контролю.

Важливим напрямком удосконалення адміністративної відповідальності в Україні є удосконалення судового контролю. Наразі, подвійність способів оскарження рішення про притягнення до адміністративної відповідальності із застосуванням різних судових механізмів виглядає незбалансованою. Посилення ролі адміністративних судів у питаннях судового контролю в сфері адміністративної відповідальності можливе лише за умови послідовного впровадження ідеї скасування судового порядку

притягнення до неї осіб. В такому разі, адміністративний акт про притягнення до адміністративної відповідальності може бути оскаржений в порядку адміністративного судочинства – найбільш ефективного способу судового захисту порушеного права у сфері публічного адміністрування. Українська адміністративна юстиція вже сприймає підхід, за яким межі судового контролю охоплюють як перевірку законності рішень, так і оцінку обґрунтованості санкцій, що потребуватиме в подальшому коригування завдань адміністративного судочинства, поглиблення диференціації судового провадження у таких справах. Таким чином, подальший розвиток адміністративної відповідальності детермінує європеїзацію адміністративного судочинства, тобто більш тісного застосування практики ЄСПЛ як джерела тлумачення норм про відповідальність. Розширення посилань на рішення *Engel, A and B v. Norway*, *Grande Stevens v. Italy* у судових актах стане запорукою усталення принципів пропорційності й неупередженості в українській практиці [13, 19].

Таким чином, перехід від фрагментарної модернізації адміністративного деліктного законодавства до його системного узгодження з правом ЄС означає не лише оновлення нормативної бази, але й формування нової філософії взаємин між державою та громадянином, заснованої на принципах пропорційності, довіри та належного врядування. Адміністративна відповідальність має потенціал стати важливим елементом політики правової європеїзації, оскільки саме через механізми адміністративного впливу реалізуються норми, що забезпечують ефективність публічного адміністрування та захист прав людини.

Висновки. Розвиток інституту адміністративної відповідальності в Україні відбувається в умовах зміни доктринальної парадигми публічного управління. Його сучасне розуміння виходить за межі каральної моделі, відображаючи перехід до інтегративного підходу, у межах якого адміністративна відповідальність виконує не лише охоронну, а й регулятивну, виховну та компенсаторну функції. Така концепція дозволяє розглядати її як інструмент забезпечення належного врядування та формування балансу між публічними і приватними інтересами.

Адміністративна відповідальність набуває рис управлінського механізму, що є проявом заміни традиційного сприйняття відповідальності як «завершальної ланки примусу» на розуміння її як елемента системи адміністративно-правових заходів впливу, що функціонують у взаємодії з переконанням, превенцією та стимулюванням. Саме через такий підхід розкривається гуманістичний зміст адміністративного примусу, зорієнтованого на правове виховання та стабілізацію управлінських відносин.

Порівняльно-правовий аналіз свідчить, що європейська модель адміністративної відповідальності будується на принципах пропорційності, індивідуалізації, верховенства права й гуманізації санкцій. Практика ЄСПЛ заклала універсальні орієнтири, що визначають межі допустимого адміністративного втручання. Проект нового Кодексу України про адміністративні проступки засвідчує якісний крок до європеїзації адміністративного деліктного права. У ньому втілено принципи належного врядування, закріплено інститут індивідуалізації адміністративних санкцій, механізми захисту прав людини, етичну підзвітність посадових осіб і враховано сучасні виклики цифрової трансформації. Ці положення свідчать, що Україна рухається від фрагментарних змін до системного оновлення інституту відповідальності у відповідності до *acquis* ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративне право України. Повний курс / за ред. В.Д. Галунька, О.В. Правоторової. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
2. Біла-Тіунова Л.Р., Даниленко Ю.С., Негара Р.В. Службове право України. Одеса: Фенікс, 2022. 360 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi83/0062713>.
3. Галунько В.Д., Фелик В.В. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану: навч. посібн. у 2-х т. Київ: Юридика, 2023. 620 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48523/1>.
4. Джафарова М.Р. Адміністративна відповідальність у механізмі публічного управління: сучасний вимір. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 4. С. 33–42. URL: (<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/df77c67-48b9-4dcd-be28-51839a1a387>).
5. Добрянська Н.В. Адміністративна відповідальність як вид адміністративної відповідальності та державного примусу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2024. С. 30–35. URL: <https://www.shibatadb.com/article/NdfhawXo>.

6. Загальне адміністративне право України: підручн. / за ред. С. Ківалова, Л. Білої-Тіунової. Одеса: Фенікс, 2023. 792 с. URL: <https://dspace.cusu.edu.ua/items/9c87c368-37d8-4064-a51a-671c09de6504>.
7. Зубашевський Н.П., Гривняк Л.Ю. Правова природа адміністративної відповідальності в умовах європейської інтеграції. *Вчені записки Львівського університету бізнесу і права*. 2025. Вип. 44. С. 69–79.
8. Когут О.В. Гармонізація адміністративного законодавства України та Європейського Союзу: проблеми і тенденції розвитку. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2024. № 1 (71). С. 102–111. URL: https://lib.khmnu.edu.ua/konfer_HNU/2025/konf_17_04_2025.pdf#page=90.
9. Кодекс України про адміністративні проступки: проєкт закону № 11386 від 28.06.2024. / Припутень Д., Павлюк М., Медяник В. та ін. Офіційний текст для громадського обговорення. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44507>.
10. Панасюк О.В. Проблематика нормативно-правового регулювання поняття “адміністративна відповідальність”. *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матер. XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 24 трав. 2024 р.)*. С. 160–162. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/2be5c5b7-7424-4520-8f39-5290b2950c44>.
11. Савчук Д.А. Адміністративно-правове забезпечення застосування заходів примусу правоохоронними органами України: дис. ... канд. юрид. наук, Ужгород. 2021. С. 61–70. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/34274>.
12. Таксономія правових заходів: монограф. / за ред. О. Козаченка. Миколаїв: Іліон, 2024. 572 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/22c8395f-8d5c-44cd-a391-c33bcbee9e80>.
13. A and B v. Norway. Judgment of 15 November, 2016. ECHR 24130/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-168972%22%7D>.
14. Council of Europe. Guide on Article 4 of Protocol No. 7 to the European Convention on Human Rights. Strasbourg, 2025. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_4_protocol_7_eng-pdf#:~:text=.
15. De Vries A. The Principle of Ne Bis In Idem at the Cross-Border Interface of Administrative and Criminal Law in Europe. *Review of european administrative law*. 2024, Vol. 17, NR. 2, P. 123–137. URL: <https://research-portal.uu.nl/ws/files/237355512>.
16. Engel and Others v. The Netherlands. Judgment of 8 June, 1976. ECHR 5100/71. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57478%22%7D>.
17. European Commission. Rule of Law Report 2025. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2025. URL: <https://www.kas.de/documents/252038/33614432>.
18. Goss R. Engel criteria in the 21st century: irrational flexibility and legal certainty. *Human Rights Law Review*. 2025. Vol. 25 (4). P. 71–83. URL: <https://academic.oup.com/hrlr/article/25/4/ngaf031/8266862>.
19. Grande Stevens and Others v. Italy. Judgment of 4 March, 2014. ECHR 18640/10. URL: <https://app.lexploria.com/document/534311>.
20. Ibáñez Colomo P. Administrative Sanctions and Proportionality in EU Law. *Common Market Law Review*. 2024. Vol. 61 (3). P. 137–162. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-70529-8_11.